

Bedaagd, bevlogen, belegen, beziëld... Doet leeftijd ertoe?

De maatschappij vergrijst, zo ook de beroepsbevolking. Volgens de statistieken werken in het onderwijs relatief nog meer ouderen dan in andere sectoren. Probleem of zegen?

Het moment dat je als docent 'oud' ofwel niet meer fris bent, heeft niets met leeftijd te maken. Daarover zijn docenten van uiteenlopende leeftijd (zie kader) het eens. Gerrit Strijbis: "Het moment is aangebroken als de leefwereld van je leerlingen je koud laat." Niet of niet meer geschikt voor het onderwijs, dat ben je als je geen aansluiting meer vindt met je leerlingen of studenten." * Patrick Sengers denkt dat leeftijd voor studenten er misschien wél toe doet. "Het levert een ander gevoel op, misschien is een jongere wat toegankelijker en ervaren ze minder afstand." Marian van der Wel, consultant bij CPS, noemt iemand die niet naar zichzelf wil kijken, die zelfs een functioneringsgesprek onzin vindt, niet geschikt als docent. "Want die reflectie vraag je ook van de leerlingen." Locatiedirecteur André van Veen let bij sollicitaties naast kwaliteiten allereerst op passie, voor de jeugd, voor het vak. In het Onderwijsverslag 2003-2004 van de inspectie wordt de vergrijzing onder leerkrachten apart benoemd. "Uiteraard hebben wij verschillen tussen leraren kunnen constateren, maar uit de analyse blijkt dat deze nauwelijks samenhangen met leeftijd, ervaring en geslacht. () Vergrijzing leidt niet tot een verbetering of verslechtering van de kwaliteit van het onderwijs." Dat was 2004. Sinds de invoering van de wet BIO is vergrijzing geen onderwerp van toe-

zicht meer, omdat scholen nu zelf de verantwoordelijkheid dragen voor de kwaliteit van het onderwijspersoneel.

Feeling

Goed, passie of 'frisheid', vindt men dus los van leeftijd staan. Doet leeftijd er dan wel toe? Hoe denken docenten zelf over ouderdom en kwaliteit? Want er is hoe dan ook, ook in het groene onderwijs, een naoorlogse babyboomgeneratie aan het werk die de komende jaren met (pre)pensioen gaat. Wat zijn de gevolgen? Hebben die oudere docenten minder aansluiting met de jeugd? Gaan ze moeilijker mee in de belevingswereld van jongeren? Dat kan, maar hoeft niet, is de teneur van de reacties. Strijbis: "Wellicht krijg je minder voeling met de jeugd als je eigen kinderen het huis uit zijn? Dat kan ik me zo voorstellen." Chantal ter Steege merkt dat ouderen die feeling soms missen. "Sommige ouderen stellen zich open voor wat jongeren bezighoudt, zoals msn-en en hun muziek, anderen weten nauwelijks wat een laptop is. Ook merk ik dat zij zijn opgeleid in een andere structuur. Zelf ga ik ook liever uitproberen in plaats van een boek lezen waarvan ik maar drie bladzijden kan gebruiken." Annea Coffeng kent jonge docenten die van een persoonlijke relatie met de leerling uitgaan en anderen die streng zijn en de boel kort houden. Jong betekent niet automatisch flexibel en ouder minder flexibel, is de algemene mening. Strijbis: "Ik ben alleen met betrekking tot m'n agenda, afspraken maken, minder flexibel geworden." De hoeveelheid werk die men aankant vindt men eveneens eerder persoonsdan leeftijdgebonden. Eén docent is wel van mening dat de jonkies al gauw werkdruk ervaren. "Daarbij zijn ze assertief en weten wat ze willen."

Fris blijven

Kún je fris blijven in het onderwijs? Is het mogelijk je passie voor het werk te behouden na jarenlange onderrichtservaring? Ja, als je er zelf aan werkt, zeggen de docenten. Ter Steege: "Met die insteek ben ik wel aan dit werk begonnen." Frans van Leijden: "Door bijblijven, alert blijven en je vak bijhouden." Marleen Verhoef: "Ik heb zelf veel frisheid gekregen van didactische nascholingen. Door deze workshops en de contacten met collega's elders kon ik op al-

...leeftijd speelt geen rol

lerlei nieuwe manieren inhoud aan de lessen geven. Helaas is dat nu allemaal verdwenen.”

Strijbis: “Je moet wel. Zodra je in routine vervalt is het moeilijk. Dat gebeurt wanneer je je vak centraal stelt denk ik. Ik probeer te zorgen voor variatie en richt me op de mensen, de jongeren.”

Sipke Zwerver, gepensioneerd en vrijwilliger bij AOC Terra in Meppel: “Fris? Met al die voortdurende veranderingen word je wel fris gehouden!”

Van Veen: “Passie kun je houden, als je

wordt ingezet op je kwaliteiten, of het nu vakkennis overbrengen is of coachschap en maatschappelijke competenties overdragen.”

Sengers, zelf afkomstig uit het bedrijfsleven, denkt als enige dat dit moeilijk is.

“De onderwijscultuur waarin je werkt is heel bepalend, die verandert niet zomaar. De energie die je stopt in veranderingen stopt als je mensen niet meer in beweging krijgt.” Fris blijf je zijn inziens door jezelf niet te gaan kopiëren, zelf invulling geven aan waarden en

normen die je vanuit bedrijfsleven hebt meegekregen. Hij vindt dat beginnende docenten eerst als persoon zouden moeten rijpen buiten de besloten onderwijscultuur, door in het bedrijfsleven te gaan werken. “Dan weet je hoe het eraan toe gaat in de maatschappij.”

Vergelijken

Verhoef, die deze zomer met prepensioen gaat: “Ik heb als oudere docent wel de neiging om het hedendaagse onderwijs te vergelijken met hoe het vroeger

De docenten die hun mening geven

Chantal ter Steege, 22, natuur en leef-omgeving/ Opleidingsschool, 2e jaar mbo Almelo

Annea Coffeng, 24, diervverzorging vmbo, 2e jaar vmbo Almere,

Patrick Sengers, 34, bedrijfskunde & agribusiness, net gestart op de HAS Den Bosch.

Frans van Leijden, 44, bedrijfskunde, 15 jaar op de HAS Den Bosch.

Frans Lucassen, 46, o.a. aardrijkskunde en economie vmbo Almere, zij-instromer.

Gerrit Strijbjs, 49, Engels/communicatie mbo Almelo, zo'n 20 jaar in het vak.

Marleen Verhoef, 62, counsellor/ Engels mbo Meppel, bijna 30 jaar in het vak.

Sipke Zwerver, 65, was 30 jaar in het vak als Rijksschoolleerkracht en locatie-directeur Meppel.

was. Ervaren docenten relateren nieuwe ervaringen aan wat ze hebben meege- maakt. De vergelijking is niet altijd een gunstige. Het creatieve aspect van het leraarschap en je vakkennis zijn nu min- der belangrijk. Dan ligt het eraan hoe je daar mee omgaat.”

Bedrijfsarts Els Reinders: “In het groene onderwijs zijn veel praktijk- en vakdo- centen, op die kant wordt nu minder een appèl gedaan. Vooral op het vmbo en tweejarig mbo ben je als docent vooral aan het opvoeden. Reinders vindt dat persoonlijk ook jammer voor de leer- ling. “Een verhouding van meester – gezelschap kan heel waardevol zijn.”

Verhoef voelt als oudere docent de man-

ling die snel klaagt de baas. Jongere do- centen houden zich hier minder mee bezig denk ik.”

Ter Steege vindt: “Leerlingen zijn heel kritisch. Het werkt als je je daar voor openstelt, erover praat en er wat mee doet. Ik probeer ze in een situatie te plaatsen waarin ze merken dat ze de stof nodig hebben.”

Verhoef hecht aan het ‘afleveringsni- veau’. “Ik vind dat je niveau-eisen moet kunnen stellen als je iemand laat door- stromen naar het hbo. Ik hoor dat veel docenten die vastlopen, klagen over het gedaalde niveau van leerlingen. Vermoe- delijk zijn dat vooral de ouderen, ook weer omdat zij vergelijkingsmateriaal hebben.”

Real life

Of ouderen moeilijker meegaan met onderwijsinnovaties dan jongeren, daar- over lopen de meningen en ervaringen uiteen. Van Veen: “De oudere collega’s lopen hier het hardst voor de vernieu- wingen.” Strijbjs: “Wel is het: ‘Dat heb- ben we al eerder gezien.’” Bedrijfsarts Els Reinders: “Ouderen zijn al gewend aan de golfbewegingen van de onderwijs- ontwikkelingen, en gaan daar vaak wat relaxter mee om.”

Consultant Van der Wel merkt dat vooral praktijkdocenten, die gewend zijn dicht bij de deelnemer te staan, het lastig vinden om te veranderen. ‘Het gaat toch goed zoals het gaat?’ Deels

hebben ze daar gelijk in, hebben ze die aansluiting bij de leerlingen ook.” Chantal ter Steege mist vooral de jongere bij landelijke bijeenkomsten en in de organisatie rond onderwijsontwikkelin- gen. Zwerver heeft in zijn lange carrière wel meegemaakt dat mensen op de ver- anderingen zijn afgeknapt. De andere onderwijsvisies, het niet meer frontaal lesgeven, de samenwerking met andere scholen, niet meer het houvast van het lesboek. “Bij vooral 50-plussers die al ja- renlang hadden lesgegeven gaf dat frus- tratie.” Hij observeert nu rond de com- petentiegerichte kwalificatiestructuur dat de ouderen zich meer afwachgend opstellen. Ook Ter Steege heeft haar twijfels: “Het vermogen om te verande- ren is toch minder als je ouder bent denk ik. Je werkt dan meer vanuit het verle- den, vanuit een routine.”

Sengers merkt dat niet elke docent mee- gaat met de tijd. “Als je gewend bent kennis over te dragen is het moeilijk je methode, je gedrag te veranderen. Een studie is de voorbereiding op de prak- tijk, op het werkende leven. Competen- ties die daarbij horen gaan verder dan alleen stof. Sandalen met sokken is niet overal ‘real life’.”

Variatie

Frans van Leijden begon als twintiger bij de toen nieuwe opleiding Bedrijfs- kunde op de HAS, waar nu relatief veel 40-ers en 50-ers werken. Leeftijd speelt geen enkele rol in de verschillen tussen hen, vindt hij. Zijn naamgenoot op het vmbo in Almere denkt er net zo over. Hij vindt juist de verschillende achtergron- den van de docenten, met zij-instromers zoals hij zelf, van een docentenoplei- ding, uit het bedrijfsleven, gunstig. Een goede mix, dat wordt door meer mensen genoemd als een belangrijk punt voor de kwaliteit van het onderwijs. Sengers: “Jong en oud, van vak- en praktijkidio- ten tot moderne coaches. Dat geeft een positieve, dynamische wisselwerking.” Locatiedirecteur Van Veen heeft de luxe van een groeiend mbo in Breda, waar- door hij jaarlijks zo'n tien docenten kan aannemen - ‘we hebben de keuze’. Hij hecht ook aan die gezonde mix, gemê- leerd in leeftijd en achtergrond. Zowel mensen met levenservaring als ‘jonge

‘Wij hebben verschillen tussen leraren kunnen constateren, maar uit de analyse blijkt dat deze nauwelijks samenhangen met leeftijd, ervaring en geslacht’

gel tussen management en de leerling die je moet bedienen. “Hij móet een di- ploma halen, daar wordt de opleiding op afgerekend. Dan wordt de mondige leer-

kickers die niet kunnen wachten om uit de emmer te springen’.”

Die mix van leeftijden en achtergronden én de visie van de schoolleiding, die samen bepalen de opleidingscultuur.

Een bestaande cultuur op een opleiding veranderen gaat heel langzaam, merkt Patrick Sengers op. “In het bedrijfsleven is de cultuur anders, met meer wisseling van de wacht, gerichtheid op de markt en snellere veranderingen.”

Op scholen waar veel ouderen werken kan een vastgeroeste cultuur heersen, zegt Els Reinders. “Wat mensen met de vut laten gaan, verandert dat niet.” Op groeiende vmbo-scholen is het vooral de vraag of de jonge docenten het gaan redden. “Een mentor in de eerste jaren is heel belangrijk. En de mogelijkheid om in groepsverband je verhaal kwijt te kunnen.” Een goede balans in leeftijdsopbouw en dus leeftijdsbewust perso-

neelsbeleid zijn heel belangrijk, zegt zij. Van der Wel Hoe noemt eveneens het belang van coaching on the job. “Hoe iemand die van Stoas Hogeschool komt zich ontwikkelt, hangt erg af van de mentor.”

Cultuur

Van der Wel: “Op een aoc waar ik kom zetten de docenten, en dat zijn niet de jongste, zich zó in voor de ontwikkeling van het onderwijs. Terwijl er op een ander aoc superjonge docenten rondlopen die heel star zijn. Daar is geen cultuur van reflectie en samenwerken.

Waar dat door komt? Vooral door het gebrek aan onderwijskundig leiderschap.”

Op het Groenhorst College in Almere is de ‘bedrijfscultuur’ die van een startende school. Er werkt een jong team.

Frans Lucassen: “Ik hoor bij de zes oudste docenten!” Zijn jonge collega Annea

Coffeng noemt desgevraagd als mogelijk nadeel hiervan dat de leerlingen, die je voorbereidt op de samenleving waar ze met verschillende leeftijden te maken hebben, dat voorbeeld en de omgang met ouderen op school mislopen. Ontstaat er een leemte, als steeds meer ouderen met pensioen gaan? Chantal ter Steege denkt dat met het vertrek van oudere docenten vooral kennis verdwijnt. Gerrit Strijbis vindt dat er voor iedereen een goede opvolger is. “Wat de jongeren aan ervaring missen, compenseren ze met enthousiasme en een frisse benadering, met heel andere contacten die ze gebruiken.” □

**Zie Feiten en meningen in dit nummer voor de mening van de leerlingen en studenten.*